

Nr 2.

Ankom till Riksdagens kansli den 19 februari 1913 kl. 6 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av herr Forssells m. fl. motion, nr 156, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i folkskolestadgan, att allmänheten må få närvara vid lärareprov.

I en inom Andra kammaren av herr *Forssell m. fl.* väckt motion, nr 156, hemställes, »att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i folkskolestadgan, att allmänheten får närvara vid lärareprov i mån av utrymme och med iakttagande av de föreskrifter, som för upprätthållande av ordning må vara erforderliga».

Till stöd för sitt yrkande har motionären åberopat följande motivering:

»Den 21 mars 1909 beslöt skolrådet i Västanfors församling i Västmanlands län i sammanhang med föreläggande av undervisningsprov för sökande till två nyinrättade lärarebefattningar vid Fagersta folkskola, att allmänheten skulle äga tillträde till åhörande av dessa läseprov eller andra läseprov, som förekomme vid folkskolor inom församlingen.

Motionen.

Skolrådets ordförande kyrkoherden P. O. Södergren, som reserverat sig mot detta beslut, anförde besvär hos domkapitlet i Västerås med yrkande om beslutets upphävande. Stadgandet i § 19 mom. 5 folkskolestadgan, att proven skulle avläggas i närvaro av skolrådet eller av dess ordförande jämte av skolrådet för ändamålet utsedda ombud, hade tydligen tillkommit för att skydda provande lärare mot störande inflytelse från allmänhetens sida och måste tolkas så, att inga andra än där

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 13 saml. 1 avd. 2 häft. (Nr 2.) 1

omnämnda personer finge närvara vid proven. Södergren åberopade motsvarande bestämmelser för de allmänna läroverken, som innehöllo uttrycklig föreskrift, att allmänheten ej ägde tillträde till proven.

Skolrådet androg i förklaring, att nämnda föreskrift i § 19 mom. 5 folkskolestadgan avsåge skyldighet för skolrådet att icke undandraga sig det besvär, som låge i lärareprovets åhörande, men ej innehölle förbud för andra församlingsmedlemmar att åhöra proven. Då folkskollärare valdes å kyrkostämma, borde de väljande få närvara vid proven för att bilda sig ett omdöme om de sökande, allra helst skolrådet ej hade att avgiva förord för någon av dem, som uppfördes på förslag. Förhållandena vid de allmänna läroverken, där lärare tillsattes på helt annat sätt, vore ej tillämpliga på folkskolorna.

Södergren genmälte, att proven ej kunde vara avsedda att tjäna de väljande till ledning, då ju skolrådet hade i sin hand att bestämma, huruvida prov skulle hållas eller icke. Varken skolrådets beslut, att prov ej skulle äga rum, eller underlåtenhet att fullgöra förelagt undervisningsprov utgjorde hinder för sökande att komma i åtanke vid tjänstens tillsättande.

Domkapitlet yttrade i utslag den 2 september 1909 följande: Uppenbart vore, att stadgandet i § 19 mom. 5 folkskolestadgan icke medgäve den tolkning, att lärareprov finge hållas med obegränsat tillträde för allmänheten. Genom detta stadgande ville lagen tydligen i första hand bereda ett skydd för den provande läraren. Denne hade nämligen rätt att endast behöva ådagalägga sin undervisningsskicklighet och icke tillika giva prov på sin förmåga att uthärda de störande inflytelser, som redan närvaron av ett större antal personer måste medföra, och som ytterligare kunde försvåras genom kommande och gående, genom viskingar och miner under lektionen. Stadgandet innebure emellertid ock ett skydd för skolrådet. Provet vore uteslutande till för att detta skulle kunna bilda sig en mening om de sökandes förmåga som grundval för de vitsord, som det hade att offentligen avgiva i känslan av sitt ansvar. Dessa vitsord skulle ju sedan jämte sökandes övriga meriter bliva bestämmande vid förslags uppsättande. Den störande inverkan på den provande, som vore förknippad med allmänhetens närvaro, skulle i och för sig kunna förhindra en fullt rättvis dom över provet. Därjämte kunde efteråt sidoinflytelser från oansvarigt håll lätt komma att göra sig gällande och influera på betygssättandet. Detta skulle inför församlingen undergräva den auktoritet, som skolrådets åtgärd borde äga, och ingalunda lända till gagn för den rättvisa i befordringssättet, som skolstadgan tydligen avsåge att främja.

Talet om att allmänheten skulle bilda sig ett omdöme om de sökande genom provens åhörande utginge från annan ståndpunkt än skolstadgan. Hade detta varit skolstadgans mening, så hade naturligtvis inte föreskrivits, att skolrådet skulle sätta betyg över provet. Domkapitlet funne alltså, att skolrådet handlat mot gällande skolstadga genom det överklagade beslutet och undanröjde således med gillande av de hos domkapitlet anförda besvären, till all kraft och verkan samma beslut, så vitt det gällde framtiden.

Domkapitelsledamoten, lektor Mattsson, yttrade: »Ehuru det torde vara olämpligt att hålla ifrågavarande läroprov för öppna dörrar, anser jag dock, att de ingivna besvären icke böra till någon domkapitlets åtgärd föranleda, då skolrådet genom det överklagade beslutet icke överskridit sin av folkskolestadgan givna befogenhet.»

Skolrådet anförde besvär med yrkande att Kungl. Maj:t måtte giva den rätta tolkningen av ifrågavarande stadgande i § 19 mom. 5 folkskolestadgan. Södergren bestred ändring. Målet föredrogs den 3 februari 1910 i regeringsrätten, därvid dess flesta ledamöter (regeringsråden Ramstedt, Thulin och Rydin) väl ansågo skolrådet hava varit oförhindrat medgiva, att vid ifrågavarande prov även andra personer finge vara tillstädes än de i åberopade författningsrummet omförmälda, men då närvaron av ett större antal åhörare kunde verka störande på proven, samt skolrådets beslut, att allmänheten skulle äga tillträde till proven, följaktligen icke kunde anses stå i överensstämmelse med det med proven avsedda syftet, funno samma ledamöter ej skäl att göra ändring i det beslut, vartill domkapitlet i målet kommit.

Regeringsrådet Palmgren anförde: »Enligt min mening har skolrådet icke genom den av domkapitlet åberopade bestämmelsen i folkskolestadgan eller eljest varit förhindrat att besluta, det allmänheten skulle äga tillträde vid undervisningsprovs avläggande. Detta beslut innebär självfallet, att tillträdet må äga rum endast i mån av utrymme och med iakttagande av de föreskrifter, som för upprätthållande av ordning kunna vara erforderliga. Jag finner därför skäligt att, med ändring av domkapitlets utslag, ogilla den mot skolrådets beslut förda talan».

Förbud för allmänheten att närvara vid lärareprov för folkskol-lärarejänster skulle således grundas därpå, att det är skolrådet, som dels äger bestämma, om dessa prov skola föreläggas de sökande eller ej, dels har att bedöma proven vid förslags upprättande. Vidare att förbudet är ett skydd för skolrådet mot sidoinflytelser och för den provande

läraren mot störande inflytelser under provet. Men är folkskollärare-tjänsten förenad med klockare- och organistbefattning, så stadgas uttryckligt, att prov för dessa sistnämnda befattningar »skola fullgöras under allmän gudstjänst i församlingens kyrka». Nu kan det ju inträffa, att en god kyrkosångare och skicklig organist kan vara en medelmåttig lärare och tvärtom. Men allmänheten får blott genom provet i kyrkan bilda sig en föreställning om läraren.

Under den tid av snart tre år, som förflutit efter ovannämnda utslag av regeringsrätten, har emellertid, så vitt vi känna, endast få skolråd tillämpat detta förbud och ej heller har provande lärare yrkat på detta skydd för sina prov. Då dessa prov ske på vardagar äro de i regel litet besökta av allmänheten, och skulle de i något enstaka fall bli mera besökta, så vore helt visst nog med den inskränkning, som regeringsrådet Palmgren nämner, nämligen att tillträde till proven må äga rum endast i mån av utrymme och med iakttagande av de föreskrifter, som för uppehållande av ordning kunna vara erforderliga.»

*Utskottets
yttrande.*

Av ovanstående motivering framgår, att domkapitlet i det oberopade fallet visserligen anfört, att proven icke finge hållas med obegränsat tillträde för allmänheten (det vill säga andra personer än skolrådet eller vederbörande ombud) men icke direkt uttalat, att allmänheten under alla förhållanden vore förbjuden att bevista desamma, vilken senare åsikt däremot skolrådets ordförande synes velat hävda. Vidare framgår, att regeringsrättens flertal har ansett skolrådet vara åtminstone formellt oförhindrat att giva allmänheten detta tillstånd, under det att reservanten inom regeringsrätten starkare än de övriga betonat skolrådets befogenhet att besluta, det allmänheten ägde övervara undervisningsproven, dock enligt hans mening endast i mån av utrymme och med iakttagande av de föreskrifter, som för upprätthållande av ordning kunde vara erforderliga.

Då motionärerna av regeringsrättens utslag synas ha dragit den slutsatsen, att detta innebure förbud för allmänheten att närvara vid ifrågavarande undervisningsprov, förefaller det utskottet, som om en sådan uppfattning saknade tillräckligt stöd i de föreliggande handlingarna i detta mål. Det vill snarare synas, som om nämnda utslag gäve vid handen, att det ej vore skolråd förmenat att vid lärareprov låta även andra personer än de i § 19 mom. 5 av folkskolestadgan omnämnda närvara. Detta är ju för övrigt helt naturligt. Lärareprovets uppgift torde visserligen i främsta rummet vara att bereda skolrådet, som enligt gällande stadgar har till uppdrag att vårda skolans angelägenheter,

tillfälle att pröva sökandes kompetens för lärarekallet; provet skall alltså tjäna skolrådet till ledning vid dess uppsättande av förslag till ifrågasvarande tjänster. Skolrådet har därför ock befogenhet att bestämma, om sådana prov skola hållas eller icke. De röstande få emellertid genom denna anordning icke anses vara berövade rätten att pröva de sökandes meriter och på sådant sätt kontrollera skolrådets arbete. Alla ansökningshandlingar äro ju ock tillgängliga för en var. Men om inga andra än skolrådets medlemmar finge övervara undervisningsproven, då sådana avläggas, skulle de röstande ej kunna på annat sätt än genom skolrådet pröva den viktiga detalj av sökandes möjligheter att meritera sig, som utgöres av nämnda prov. Det kan icke betraktas annat än som billigt, att såväl de röstberättigade i allmänhet, vilka ju äga att delta i valet av lärare, som särskilt föräldrarne till de barn, som måhända komma att stå under den utsedde lärarens ledning, beredas tillfälle att bilda sig ett så fullständigt omdöme som möjligt om den eller de sökandes kvalifikationer.

Nu finnes emellertid i gällande författning ingen bestämmelse, som uttryckligen giver allmänheten denna rätt. Praxis torde emellertid ha varit, att skolråden lämnat ett sådant tillstånd, vilket dock allmänheten på de flesta ställen synes ha begagnat i skäligen ringa omfattning.

Det har därför syntts utskottet väl befogat, att röstägande — och särskilt barnens föräldrar och målsmän — beredas tillträde till lärareproven. Om utskottet sålunda finner motionärernas förslag beaktansvärt, är det endast därför, att genom dess förverkligande allmänhetens berättigade intressen skulle bliva medelst fullt klara och tydliga bestämmelser tillgodosedda. Utskottet vill emellertid på samma gång framhålla, att skolrådet ej i stort sett bör berövas den befogenhet, som nu tillkommer detsamma.

Då utskottet begagnat sig av det obestämda begreppet »allmänheten», som ock förekommer i motionen, har det därmed ingalunda förbiset, att det är föräldrarnes och barnens målsmäns rätt, som här i främsta rummet bör beaktas. Men då utskottet håller före, att genom sådana särskilda ordningsföreskrifter, som omnämnas i slutyrkandet, föräldrars och målsmäns intressen böra kunna behörigen tillvaratagas, har utskottet ansett sig oförhindrat att här använda nämnda uttryck. I anledning av den väckta motionen får utskottet sålunda hemställa,

att Andra kammaren för sin del måtte besluta,
det Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

hålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida bestämmelse bör införas i folkskolestadgan därom, att allmänheten får närvara vid lärareprov i mån av utrymme och med iakttagande av de föreskrifter, som för upprätthållande av ordning må vara erforderliga.

Stockholm den 19 februari 1913.

På utskottets vägnar:

OSKAR LUNDGREN.